

אשכולות

כִּלְאוֹן פֶּלְאוֹי אֶל תְּלִמְדֵי יִשְׁבֵּת כְּרֵם בִּיבְנָה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכטבן הרה"ח רבי ישראל אלעזר זצ"ל

"את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי"

המשגיח, הרב אברהם ריבלין שליט"א

אחת מנקודות הקישור הבולטות בין הפרשה להפטרה היא הפסוק "הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי, וחמור מי לקחתי, ואת מי עשקתי את מי רצותי, ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם!" (יב, ג), שבו מצהיר שמואל שלא לקח מאומה מהעם. בזה הוא חוזר על דברים דומים מאוד של משה רבינו בפרשה, "לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם" (במדבר טז, טו). על פסוק זה מביא רש"י את מדרש תנחומא: "אפילו כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והיה לי לטול אותו חמור משלהם, לא נטלתי אלא משלי".

והדברים טעונים הסבר, כלום בזאת יתפאר המתפאר, שמואל הנביא, על שלא גזל את עם ה', ושלא לקח שוחד? זהו שבחו של משה שלא הרע לאחד מבני חסותו? כלום בהוציאו את עם ישראל משעבוד מצרים ראוי למשה לדקדק אם חמורו שייך ל"מנהל הרכב הממשלתי" או שזהו חמורו הפרטי? כלום חשב משה "להגיש חשבון" לקב"ה עבור שעורים נטולי סובין לאבוס החמור?

התשובה נעוצה בהגדרת המנהיגות ובתכונות הנדרשות מהמנהיג האידאלי לדעת התורה. שורש הדברים נטוע בדברי משה, שמיד כשנצטווה על מותו, מבקש מה', "יפקוד ה' א-להי הרוחות לכל בשר איש על העדה" (במדבר כז, טז) - ומהי תכונתו העיקרית של אותו מנהיג? "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם" (שם, שם). ופירש רש"י: "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין חילותיהם למלחמה. אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ובעוג... וכדרך שעשה יהושע... וכן בדוד... יוצא בראש ונכנס בראש".

הרעיון הטמון בדברים אלו הוא שמנהיגות פירושה הקרבה; פירושה נתינה והתמסרות תוך הסתכנות יתרה. המנהיג אינו רואה בתפקידו שררה, ואינו מנצל את מעמדו על מנת לחיות חיים יותר נוחים וקלים. אדרבה הוא עובד קשה יותר מהעם המונהג על ידו. כך סיכמה הגמרא בהקשר למנהיגות, "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם" (הוריות י, ע"א-ע"ב).

המנהיג הוא לב העדה, הוא המפעיל את הגוף כולו. הלב, האיבר החשוב ביותר, אינו עובד פחות, הוא עובד קשה יותר משאר האיברים. לאלה ישנם זמני מנוחה, והלב לעולם עובד. הלב הוא עיקר הגוף ומנהיגו, ועל כן יש לו יותר חובות משאר האיברים. ריה"ל מסביר ש"ישראל באומות כלב באברים... הוא רב חליים מכולם... הלב נושא חולשת כל האברים ובריאותם ביתר שאת מכל חלקי הגוף" (כוזרי ב, לו).

בפרשת פנחס מדגים המדרש עיקרון זה במישור הצבאי. המנהיג היהודי יוצא בראש הצבאות ומסכן את חייו, לעומת מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחים חילותיהם למלחמה. כך בימי קדם וכן גם בצה"ל של היום, המושגים "אחרי" "חשופים בצריח" מדגישים את אחריותם של המפקדים. מסיבה זו עולות האבידות בקרב המפקדים על חלקם היחסי של הלוחמים.

פרשת השבוע והפטרתה מציינות עיקרון זה של מנהיגות מבחינה כלכלית. המנהיג אינו דואג לרפד את עצמו בהטבות כלכליות מופלגות. החמור שירד למצרים הוא רק דוגמה "לקרבן" כספי שהמנהיג מקריב על מזבח תפקידו. לא החמור מעניין, אלא העיקרון: נתינה ולא נטילה. זו, כנראה, בבואה מהאבה שאוהב המנהיג את עמו "האהבה הזאת תבוא מן הנתינה בלי ספק".

גם שמואל לא ניצל את מעמדו הרם; לא לקח שור או חמור גם כשהגיע לו אש"ל מהקופה הציבורית בתור שופט נודד: "והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה" (שמואל א ז, טז). ופירשו חז"ל: "וכל מקום שהיה הולך -- ביתו עמו והוצאותיו עליו" (ילקוט שמעוני). ביתו עמו - כי שמואל לא הפקיר את אשתו וילדיו, והוצאותיו עליו - שכן ברור שהדרך "ממעטת את הממון" (רש"י, בראשית יב, ב). שמואל מוכן להוציא ממון מכיסו כדי שיוכל לתת שירות טוב יותר לצאן מרעיתו. גם אם הדבר מחייב אותו למאמץ פיזי וכספי, הוא ילך אל העם במקום לחכות שהעם יגיע אליו.

כי מנהיגות, קבעה הגמרא, היא עבדות ולא שררה!

פרשת קרח
גליון 259 | כ"ט סיון ה'תשע"ג
(שנה שביעית)

כניסת שבת 19:23
יציאת שבת 20:28

מלא טוב

למר אלי קליין
לרגל נישואי נכדו.

העלון יוצא לאור ע"י
ישיבת כרם ביבנה
www.KBY.org.il
לתגובות ולהארות:
eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות
הרב אורי בצלאל פישר
יצחק זיטר

1. קשר של קיימא

שנינו במשנה (שבת קיא:): ”ואלו קשרים שחייבין עליהן: קשר הגמלין, וקשר הספנין”. בהמשך נאמר: ”יש לך קשרין שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין. קושרת אשה מפתח חלוקה, וחוטי סבכה, ושל פסקיא, ורצועות מנעל וסנדל, ונודות יין ושמן, וקדירה של בשר”. הגמרא מקשה סתירה בין ברייתות הדנות בקשירת רצועות מנעל וסנדל – אחת מחייבת, אחת אוסרת ואחת מתירה. הגמרא מתרצת שחייב באושכפי (קשר רצועות), פטור בקשר של רבנן, ומותר בשל בני מחוזה. נחלקו ראשונים בהבנת החילוק:

הרי”ף (מא:), הרמב”ם (שבת פ”י ה”א) והמאירי (קיא:): התנאי לחיוב דאורייתא הוא רק בקשר אומן של קיימא (אושכפי). כאשר אין אחד מן התנאים זהו רק איסור דרבנן (נעל דרבנן), וכאשר שניהם בטלים – מותר לכתחילה.

רש”י והריטב”א (קיא:). לעומתם מסבירים שההבדל הוא בגדר אחד: זמן. קשר של קיימא (בפשטות הכוונה לעולם) – חייב, קשר שאינו של קיימא – פטור, וקשר שאינו של קיימא כלל – מותר.¹

נראה שמקור הבנתם הוא כזה: הסוגיא עוסקת בעניין זמן הקשר – בבירור קשר הגמלים וקשר הספנים מקשה הגמרא על ההסבר הראשון ”האי קשר שאינו של קיימא הוא”, וקריטריון ”מעשה אומן” לא קיים כלל בסוגיא. לכן הבין רש”י שכל הדיון נסוב סביב לכמה זמן הקשר – לעולם: חייב, ואם אינו לעולם: יש חילוק בין לא קיימא שעליו גזרו רבנן, ללא קיימא כלל.

לעומתו, הרי”ף והרמב”ם ראו לנגד עיניהם את לשון המשנה ”קשר הגמלים וקשר הספנים”. ודאי שדוגמא זו מעידה, אף אם אין הסוגיא מזכירה זאת בפירושו, את איכות הקשר – מעשה אומן. גם בסברא – החילוק בין לא קיימא ללא קיימא כלל קצת תמוה (למשל יום אחד לעומת יומיים), ונראה יותר שהחילוק בזמן הוא האם זהו קשר לעולם או לא.

נראה שהרי”ף והרמב”ם הבינו שאיסור הקשר הוא שיהיה קיים ולא יתירוהו – הן מבחינת רצונו של האדם, הן מבחינת המציאות. לעומת רש”י שהבין שכל עניין הקשר הוא בכוונתו ורצונו של הקושר. חשבתי שאפשר לראות יסוד מחלוקת זו בהסבר הראשונים לגמרא.

ראינו לעיל דוגמאות שמתירה המשנה לקשור, למשל מפתח חלוקה או נודות יין. הגמרא מסבירה שמדובר כשיש שני מקומות קשירה, ”מהו דתימא: חדא מינייהו בטולי מבטל לה – קמשמע לן”. מהו הקמ”ל?

• ריטב”א (קיא:): ”דכיון דלא ידעינן הי מינייהו, כל אחד חשוב שהוא עומד להתיר, ועוד כי לפעמים מתירים שניהם”.

• מאירי (קיא:): ”ואין לחוש שמא תפתח האחת והשנית תעמוד סגורה וקשורה זמן רב והוא כעין קשר של קיימא, אלא פעמים שמתיר את זו ופעמים שמתיר את זו ואין בא’ מהם קשר של קיימא”.

כלומר מהריטב”א עולה שאיסורו של הקשר תלוי אך ורק בכוונה. לכן היות וכל אחד משני מקומות הקשר עומד להתיר – אפילו במציאות לא יתירוהו – אינו קשר של קיימא ומותר. לעומתו, המאירי כותב שהקמ”ל הוא שלא מבטלים במציאות, ולכן אין כאן קשר של קיימא במציאות. יתכן שאף אם היה מתכוון להתירו, אם בפועל לא היה מתירו – היה כאן איסור. דבריהם עולים בקנה אחד עם שיטותיהם לגבי גדר חיוב ואיסור קשר.

2. מתיר על מנת לקשור

הרא”ש (שבת פ”ז סי’ ב’) הסתפק האם צריך דווקא מתיר על מנת לקשור? הוא הביא שמדברי רש”י נראה שחייב אף כשאינו על מנת לקשור. אך מדברי הר”ח ורשב”ם הבין שצריך על מנת לקשור, וכן הכריע לבסוף שצריך מתיר על מנת לקשור כמו צידי החלזון במשכן (סי’ ו). הרמב”ם (הל’ שבת פ”י ה”ח) ע”פ ערוה”ש (או”ח ש”ז, ב) סבר שגם קושר שלא על מנת להתיר חייב.

נראה שמחלוקת ראשונים זו נעוצה בשאלת גדר איסור קושר. ישנה חקירה מפורסמת האם האיסור הוא יצירת קשר או חיבור בין שני חלקים להיות אחד (ראה מי טל).

הרא”ש סבר שקושר הוא יצירת קשר, כלומר תיקון של דבר חדש. לכן התרה הריהו קלוקל של התיקון והיצירה שבקשר, וכדי להתחייב חייבים לומר שהחיוב הוא במתיר על מנת לקשור. לעומתו, רש”י סבר שקושר הוא חיבור בין שני דברים. לכן כשם שהפיכת שני דברים לדבר אחד היא תיקון, באותה מידה הפיכת דבר אחד לשני דברים היא תיקון, ואין צורך שיהיה על מנת לקשור.²

הרש”ז אויערברך השתמש בהגדרת קושר כחיבור שני דברים להיות אחד, להסביר את חידוש הקריטריון של קיימא במלאכת קושר.³ הרי גם בשאר מלאכות צריך שתהיה כתיבה של קיימא וכדו’, אלא שבקושר התווסף שאף אם זוהי קשירה של קיימא – אם בדעתו שלא תהיה כך, כלומר שיתירנה, אין זה קשר של קיימא. נשאלת השאלה סו”ס מדוע אכן יש הבדל זה בין קושר לשאר מלאכות? הוא ביאר שמכיוון שההגדרה היא חיבור להיות אחד, ממילא כאשר בדעת האדם להתירו, הרי שאולי יש כאן חיבור אך אין זה חיבור להיות אחד. מכיוון שהקשר יותר, גם כעת יש בפנינו שני חלקים שונים שאינם אחד!

כך גם נוכל לתרץ את שאלותיו של הביאור הלכה (שי”ד ד”ה דינו כמו) על הרא”ש:

1. מה הוכחת הרא”ש מהמשכן, והרי במשכן היה גם קורע על מנת לתפור בלבד, ובכל זאת קי”ל שקורע ע”מ לתקן חייב – ע”פ השו”ע בסי’ ש”מ?

2. מה מקשה הגמרא על הסתירה בין הברייתות לגבי מנעל וסנדל? הייתה צריכה לתרץ בפשטות שחייב במתיר ע”מ לקשור, ופטור במתיר שלא ע”מ לקשור!

אך לפי דרכנו, כוונת הרא”ש שמתיר הריהו קלוקל הקשר, ולכן הצריך שיהיה ע”מ לקשור כדי שיהיה תיקון ויתחייב. אך ברגע שמתיר ע”מ לתקן הרי שוב יש בהתרתו תיקון, וממילא ודאי שיתחייב, כמו בקורע על מנת לתפור. וכשם שבמשנה נאמר קורע על מנת לתפור, ולדעת הביאור הלכה לאו דווקא, לא רחוקה הסברא שהרא”ש כתב מתיר ע”מ לקשור, ולא דווקא.

בכך תתורץ קושייתו השנייה. כל התרת קשר של נעל הריהו תיקון – יש בה צורך להוצאת הרגל מהנעל, וממילא לא תירצה הגמרא שמדובר במתיר על מנת לקשור, שהרי סו”ס מתקן.⁴

איברא דאין צורך לכך, ונראה בדעת הרא”ש שחולק הוא על הקי”ל שהעלה הביאור הלכה. דעתו היא שקורע חייב בע”מ לתפור דווקא, וה”ה לכל המלאכות כגון אלו. הרא”ש כותב על מוחק ”ועיקר החיוב בשביל מלאכת הכתיבה” (שבת פ”ז סי’ ט), ודייק מדבריו בנשמת אדם, שמצריך דווקא על מנת לכתוב, ולא רק שלא יקלקל (כלל לח, סע’ א). ברור שהוא הדין לקורע ולמתיר. וכן רואים מעוד ראשונים. כך דייק רעק”א בתוס’ שכתבו שזומר חייב משום קוצר רק באופן שצריך לעצים, כמו בקורע על מנת לתפור (שבת עג:). מכאן בא ללמד ונמצא למד, שבקורע צריך דווקא על מנת לתפור, כמו שבזמר דווקא בצריך עצים, ולא בקורע שיש בו תיקון, כשם שלא חייב בזומר שיש בו תיקון. וכן נראה מדברי רש”י בסוגיא דפותח בית הצוואר (שבת מח:), וכפי שכתב הריטב”א על כך (מכות ג:): ”ופירש”י ז”ל פותח בית הצוואר ממש שעשה פתח חדש לחלוק בשבת חייב מפני שתיקן כלי, פירוש **דנהי דלא מחייב משום קורע ע”מ לתפור** מחייב משום **תיקון** כלי” – על אף שיש כאן תיקון, אין זה קורע על מנת לתפור.

ולגבי קושייתו השנייה – הרי מדובר שם על מנעל וסנדל. דוחק להעמיד בסנדל ומנעל שמתירם ולא עומדים לקשירה, שהרי אף אם יקשרם בעתיד – נחשב על מנת לקשור.⁵ גם אם תקשה שאין זה על מנת לקשור, שהרי אינו מתיר על מנת להוסיף בקשירה אפשר שסבר כדברי הלבוש. הלבוש מביא שספר שכתוב על צד הדפים אסור לפתחו, שכן נחשב כמחוקק על מנת לכתוב (כשיסגור), ”וקרוב אני לומר שחייבים עליו חטאת”.⁶ כלומר, נחשב על מנת לכתוב על אף שאין בכתבה תוספת וה”ה לענייננו.

בכל מקרה, אחרי הפלפולים, אפשר לתרץ את הקושיה השניה בפשטות – שסו”ס תירוצו האלטרנטיבי של הב”ה מועיל לסתירת הברייתות שאחת מחייבת ואחת רק אוסרת, אך בכל מקרה הייתה צריכה הגמ’ לתרץ את הברייתא שמתירה. לשם כך הייתה צריכה לחלק גם ככה באורך קיומו של הקשר.

³ מנחת שלמה חייב סי’ ב’ אות ג’ ד”ה ולכן.

⁴ עי”פ דברינו אין ראייה מהרמב”ם כנגד הרא”ש מהמפריד את הפתיל, דלא כערוה”ש לעיל ואכמ”ל.

⁵ שו”ת בית שערס או”ח סי’ קכ”ד האריך להוכיח שאין צורך לתקן באותה שבת.

⁶ סי’ ש”מ ס”ק ד. אמנם, יש להעיר שהחזו”א חלק על דבריו (סא, א).

¹ לא אכנס למהו הזמן המדויק, מכיוון שהוא שנוי במחלוקת.

² הדברים עולים בקנה אחד עם חקירתו שם, שהרמב”ם המצריך קשר אומן סובר שגדר קושר הוא חיבור. לעומת הרא”ש שאינו מצריך, לפי שלדידו האיסור הוא יצירת חפצא של קשר.

על קרח ושיון בנטל

נתנאל קיזמן (ה')

לעשות זאת⁶, ולהיות אנשי קודש. שהרי "ארץ אשר ה' א-להיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוהיך בה מרשית⁷ השנה עד אחרית השנה וכו'". ניתן להשיג כאן רוחניות בשפע. מאידך, נראה כי היצר פה גדול יותר. כמו שאומר המדרש⁸ על הפסוק "רחצתי את רגלי איככה אטנפם" – אמרה כנסת ישראל לקב"ה: רחצתי את רגלי מטנוף ע"ז יודעת הייתי שאבק של אותו מקום משיאני לע"ז ע"כ. ועוד, ע"ז בא"י נחשבת לע"ז, ובחז"ל אין זה כך, אלא "מנהג אבותיהם בידיהם"⁹. נפקא מינה להלכה, לעניין שירוש עץ אשרה, שבא"י חייב לשרש אחריו, אך בחז"ל די לכורתו, שהרי בחז"ל רק "מנהג אבותיהם בידיהם". אין בדברים אלו גנותה של ארץ ישראל, אלא להיפך; זהו שבחה של א"י, כי היא אינה ארץ של שטחיות אלא ארץ של שורשיות ועמקות ולכן כל מה שיעשה בה הוא שרשי ועמוק אפילו ע"ז. כיוון שעבודת ה' רק בה אמורה ויכולה להיות בשלמות¹⁰.

כמו שאומרת הגמרא בכתובות: "הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה, והדר בחז"ל דומה למי שאין לו אלוה". הסיבה לכך היא, שגם הע"ז וגם הרוחניות מהותיים כאן, כי זו "ארץ המהות והפנימיות". ארץ אשר לא תסבול שטחיות, עד כדי כך שזו סיבה לאבדנה של הארץ¹¹. זוהי תשובתם של כלב ויהושע למרגלים, שהארץ טובה בזה שיש בה "מאוד" – יצר הרע, כח ההתקדמות, שהרי בלעדיו לא הייתה קנאת ספרים שתרבה חכמה כמדרש דלעיל ולא היו ניסיונות. כן ידועים דברי הזה"ק "דאלמלא יצה"ר חדוותא דשמעתא לא ליהו"¹².

את הכח הזה אנו נעלה ונקדש ע"י "אתכפיא ואתהפכא"¹³ – ולכן נאמר "מאוד מאוד". וזו היא החכמה הגדולה, אנשי אמונה ותורה בעולם המעשה, המקדשים עולם במלכות ש-די. זה מה שהמרגלים לא הבינו. ע"פ מה שנתבאר מובן, כי אם המרגלים מאסו בארץ חמדה, משום שרצו לעסוק רק ברוחניות ולא בגשמיות, ולא ייתכן משהו מנותק לגמרי מהגשמיות. בא קרח ולקח את זה לקיצוניות השנייה, ואמר: אם כך הוא שהעיקר הוא קידוש החומר ואנשי אמונה בעולם המעשה, מי צריך מנהיג שפורש מאשתו וחושב שהוא יכול להיות כמו המרגלים? (או כמו הקולות שנשמעים היום מי צריך לומדי תורה, בני ישיבות?). טלית שכולה תכלת הוא משל לכל האומה, ואין להם צורך במישהו שמתנהג כפתיל תכלת, כי אצלנו הטלית שמסמלת את המעשה היא-היא התכלת, ואין צורך בפתיל.

המעשה הוא חשוב, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה. אבל בלי התלמוד כלום לא שווה, אם אנו לא עושים את כל מעשינו מתוך תורה, אז מעשינו הם באמת כאותם הגויים אשר ה' מגרש מפנינו. אנתנו הופכים להיות בדיוק כמוהם, אנשים מגושמים שלא קשורים לעולם הרוחני. הטלית תקבל את משמעותה השלמה רק כאשר יהיה בה פתיל תכלת אליו היא תשאף ועל פיו תונהג. כדברי הז"ל ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא¹⁴. נכון שהאשכולות צריכים לבקש על העלים אבל עלים בלי אשכולות הם אפילו לא הוא אמינא. כדברי הרמב"ן בפרשת שלח שתכלת זה מלשון תכלית. השאיפה היא לחבר את העולם הזה למעלה ולא להוריד את העולם העליון למטה¹⁵. לקדש את החומר ולא לחמר את הקודש¹⁶. זו הייתה טעותו של קרח, תמיד צריך את אותם אנשים שיהיו בגדר שבט לוי אשר יובילו וינהיגו את העם ע"י התורה ומתוכה, ולא יהיו עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה.

אמר פעם הרב אברהם שפירא "אנחנו צריכים רמטכ"ל ת"ח, וראש ממשלה ת"ח... וגם רב צריך להיות ת"ח".

בסדר הדורות כתוב, שחטא קרח בא לאחר חטא המרגלים. לכאורה, אינו מובן, שהרי טענת קרח הייתה נגד אליצפן, ואם כך היה צריך לקום לאחר בניין המשכן ותחילת העבודה (מקסימום חודש אייר). אז מדוע קם רק עכשיו? להבין זאת נראה שיש לעיין בחטא המרגלים המובא בפרשת שלח לך, אשר חטאו באומרים על ארץ חמדה "ארץ אוכלת יושביה וכו' בני ענק ראינו שם וכו' וזה פריה וכו'". עד שאמרו "כי חזק הוא ממנו!" אומרים חז"ל שכוננות כביכול כלפי מעלה ח"ו. כלב ויהושע ענו למרגלים: "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאוד מאוד!!!".

בעייתנו היא שלכאורה דברי המרגלים סותרים את עצמם; מצד אחד הם אומרים "ארץ אוכלת יושביה", ומאידך "אנשי מדות", "וזה פריה". צריך להבין, איך ייתכן שארץ האוכלת את יושביה מגדלת אנשי מדות? בנוסף, אם פרותיה גדולים וטובים, משמע שהארץ "מאכילה" את יושביה ולא אוכלת אותם. עוד יש לשאול, מה ענו כלב ויהושע לשאלת המרגלים? הרי טענתם היא מפורטת על בעיות מסוימות, ואילו כלב ויהושע עונים תשובה לכאורה לא מובנת – "טובה הארץ מאוד מאוד"¹.

נ"ל לומר, שפירוש טענת המרגלים "ארץ אוכלת יושביה" – היא שהארץ, כלומר ה"ארציות" – אוכלת את יושביה. דהיינו, מי שנכנס לשם, מתעסק רק בגשמיות (שהרי ה' מגרש את יושבי הארץ מפניו משום שהגדישו את הסאה בחטאייהם, אבל הסיבה לכך שחטאו היא הארץ ולכן היא אוכלת ומכלה את יושביה). כמו שנאמר במדרש² "מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה אמר רבי לוי ברומי צווחין תרנגולא סכווא הדין תרנגולא כד אפרוחיה דקיין היא מעלה להון תחות אגפיה ומשתנא להון ומעדרא קדימהון וכד אינון רברבי חד מנהון אתי למיקרב גבה והיא מנקרה ליה גו רישיה ואמרה לו זיל עדור בקלקליתן כך כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה המן יורד והבאר עולה והשלו מצוי וענני כבוד מקיפין להם וכיוון שנכנסו לא"י אמר להם ה' כל אחד ואחד יסב מקושיה בידיה ואזיל וינצוב ליה נציבין שנאמר כי תבאו אל הארץ ונטעתם".

לשיטת המרגלים עניין זה היה פגיעה ברוחניות שיש להם במדבר, שהרי הם אוכלים מן, שעליו נאמר "לחם אבירים" – לחם שראוי למלאכי השרת, שכונה עמהם, עמוד ענן, עמוד אש, משכן, באר, ענני כבוד, וכל מה שנשאר הוא דבקות מוחלטת בה'. לעומת ארץ ישראל בה צריך לעבוד, כל אחד לוקח מכושו בידו, "כי תבואו אל הארץ ונטעתם וכו'", צריך לחרוש, לזרוע, לקצור וכו'. מיד אמרו ארץ אוכלת יושביה.

יסודה של ראייתם היה – ראו, כל אנשי הארץ אנשי מדות הם, אנשים גדולים וחזקים. דבר זה מעיד על כך שכל עיסוקם הוא רק בגשמיות ובפיתוח גופם (כמו ביוון), אם תאמרו שזה דין בגברא ולא בחפצא, דהיינו, שהאנשים הם גשמיים אבל זה לא בגלל הארץ, על כך אמרו המרגלים "וזה פריה" – דהיינו: הפירות הם גדולים ומוכנים רק לאנשים גדולים.

פה ניצבו כלב ויהושע ואמרו – "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה, טובה הארץ מאוד מאוד". הקשינו, מה הקשר בין דברי המרגלים לדברי כלב ויהושע? הרי המרגלים טוענים טענה מאוד עניינית, וכלב ויהושע כלל³ לא מתייחסים אליה, אלא אומרים "טובה הארץ מאוד מאוד".

שורש הפתרון שאלה זו נעוץ בפירוש המילים "מאוד מאוד". כדי להבין אותן יש להקדים את מה שידוע בשם "גרא". שבכל מקום שיש מילה לא מובנת בתורה יש ללכת אל המקום הראשון בו נכתבה, ושם יהיה פירושה. המקום הראשון בו כתובה המילה "מאוד" הוא "וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד". אומרים על כך חז"ל⁴: "טוב – זה יצר טוב, מאוד – זה יצר הרע וכי יצה"ר טוב מאוד אלא ללמדך שולוא יצה"ר לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים וכן שלמה אומר כי היא קנאת איש מרעהו". ממילא, לפי דברינו, הביאור הוא, שכלב ויהושע אומרים: אמנם אתם פוחדים מה"ארציות", כן חלילה שקעו בה כאשר שקעו בה אנשי הארץ אשר ה' מגרש מפנינו, אך מאידך אל לנו להיות כמלאכים כל ימינו, כי הרי זה הפך מטרת הבריאה (לתקן עולם במלכות ש-די, היינו לקדש את החומר ולהתגבר על היצר כמו שנאמר: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"). על הפסוק "אנשי קודש תהיון לוי".

אומר הקובעקע⁵: מלאכים יש לי מספיק בשמים, אני רוצה אנשי קודש! אנשי אמונה ותורה בעולם המעשה. טהרה במקום שיכולה להיות טומאה זו החכמה האמתית, לקדש שם שמים ולהמליך את ה' עלינו ועל כל העולם בארץ הגשמית. בא"י זה המקום המושלם

1אגב, הרמב"ן על התורה, עונה שטענת המרגלים הייתה, שכיוון שהארץ אוכלת יושביה, האנשים היחידים שיכולים להישאר בה (אבלוציונית 1) הם רק אנשי מדות ענקים, מכיוון שפרותיה הם כבדים וגדולים וכו'.

2לדקוט שמעוני איוב, רמו תתק"ה.

3כלב ויהושע אכן עונים על חלק מהטענה אבל לא על אמירות אלו שהוזכרו לעיל.

4בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ט' ד"ה "וירא אלוהים את".

5אמת ואמונה תתפה.

6עניין חתי"ס סוכה לו: ד"ה אתרוג הכושי.

7זו לא ט"ס.

8שיר השירים רבה דפוס וילנא פרשה ה' ד"ה א (ג) פשטתי.

9אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן (חולין יג:).

10עניין בדברי הרמב"ן שכל המצוות בחז"ל הם בגדר הציבי לך ציונים ויקרא יח, כב.

11עניין ר"ן בשם רבנו יונה נדרים פ"א ד"ה דבר זה נשאל, שמסביר שהתורה לא הייתה חשובה בעיניהם לברך עליה. אלא למדה בשטחיות כמו חוכמה חיצונית. זה כעין מה שכותב הרב קוק על תרגום התורה ליוונית תורת אל גנו הראו אך הארונות.

12מדרש הנעלם כרך א' בראשית תולדות דף קלח.

13ע"פ דברי התניא בליקוטי אמרים.

14צב..

15עניין עולת ראה ואחרי ככלות הכל.

16ניתן לומר על דרך וורט שזה מה שמשה אומר לא חמור אחד מהם נשאתי לא ראיתי שאחד מהם מצליח לשאת את החומריות ©

שאלה שבועית

ראש הישיבה, הרב בן ציון אלגאזי שליט"א

קריאת מגילה בוודאי לא מועיל שאדם ישן יצטרף כיוון דבעינן פרסומי ניסא וליכא ע"ש. צריך עיון מה ההבדל בין תפלה לנשיאת כפיים? הרי המקור שתפילה בעי מנין הוא גם מ"ונקדשתי בתוך בני ישראל" כמבואר בברכות (כא, ע"ב), וא"כ מ"ש זה מזה?

הפמ"ג הסתפק (סי' נ"ה ס"ק ח') האם אדם ישן מצטרף למניין עשרה לתפילה? הרי אינו מצטרף לעניין נשיאת כפיים משום "ונקדשתי בתוך בני ישראל" פרסום בעינן כולם נעורים, ולגבי

פנינו אפרוח

משה אמת ותורתו אמת

הרב משה סתיו שליט"א

שפלות בו הוא איננו ראוי לרמה גבוהה יותר, כמו שנחשב גנות לבני"ש לא מלו במדבר, אף שהיו אנוסים, היות והם גרמו לכך (רמב"ן). אם כן, לפי הבנתם של אהרן ומרים, העובדה שהסדר הנכון לגבי משה יהיה בפרישתו מאשתו, לא מצדיקה ולא מסירה ממנו את האחריות לכך אם הוא עצמו הביא לכך בהנהגתו (התביעה עליהם, שאם ה' בוחר באדם – היו צריכים להבין שהוא ראוי לכך, ולא מישהו ש"כשיל" ח"ו את ההנהגה הא-להית בבחירה מוטעית).

במדרש מובא, שקורח הלביש את תלמידיו טליתות של תכלת, ושאל האם חייב בציצית. כשנענה שחייב, החל ללעוג ולומר – כמו שחייב ציצית בטלית שכולה תכלת חסר הגיון, הרי שמשה ממציא הכל מעצמו. צריך להבין, איך יתכן שציבור כל כך גדול מבני ישראל הסתפק אם נבואת משה אמיתית, והעלה רעיון שמשה ממציא מעצמו? הרי התורה הבטיחה במעמד הר סיני – "וגם בך יאמינו לעולם".

ענין שני הוא יחסנו למסר הא-להי עצמו. הנה ידוע שכל הנביאים ראו את הנבואה באופן של חלום או מחזה, ויכלו לבאר אותה במילים שלהם. לכן, אף כששני נביאים מתנבאים נבואה אחת, אינם אומרים אותה באותם מילים, כי לכל אחד מצטיירת לפי הכרתו המיוחדת, והוא בוחר את המילים. וכשכל הנביאים אומרים את אותם מילים, אין זו נבואה אמיתית (כמו המון שחוזר על סיסמאות סרק, שאין זה סימן להכרה כלשהי). כאן יכול המהסס לומר, שאולי היתה לנביא השפעה על סגנון הנבואה ותוכנה בהתאם לנטייתו הוא (מקל או מחמיר, כעין מה שהמזלזלים טוענים על פסיקות הלכתיות). ברור שהשקפה כזו היתה מעקרת את נבואת משה ומסורת התורה לחלוטין, כמו שפורקי העול בזמננו לא כופרים באופן רשמי בתורה ולא מזלזלים באופן רשמי בפוסקי ההלכה; רק היות ולשיטתם יש גישות שונות בהלכה, הרי עד שתתברר הגישה הנכונה שמתאימה להם, הם סומכים ועושים ככל העולה על רוחם, בהנחה (שבדרך כלל מתאמת) שתימצא דרך – לפחות בדיעבד – לאשר הלכתית כל התנהגות שהיא.

קושיא דומה יש לנו על מרים ואהרן, שביקרו את משה על פרישתו מאשתו. וכי לא ידעו שכל מה שמשה עושה – על פי הגבורה הוא עושה? תוספות (שבת פז. ד"ה ואתה) הקשו קושיא זו, ותירצו שהאשימו את משה שפרש בתחילה מעצמו, ואח"כ הסכים עמו ה', משום שבדרך שאדם הולך מוליכין אותו. צריך להבין את דבריהם, כי אם הקב"ה אישר את בחירת משה, הרי שאף שאולי יש דרך אחרת, אבל ודאי שאין זו עבירה, וא"כ מה להם ללי?

נראה, שהתשובה על שאלות אלה מובילה לשתי נקודות חשובות.

את הנקודה הראשונה נבאר באופן כזה: הרבה דרכים יש בעבודת ה' (כמובן, מעבר לקיום המצוות המוחלטת; כאו אנו מדברים על הנהגות ודרכים פרטיות), והנהגה שראויה או נדרשת מאחד, לגבי אחר תחשב פרושה מדי או נמוכה מדי, כמו בהנהגת פרישה מתאוות העולם, ביטחון והשתדלות, התמדה על חשבון שינה, והמצוה הכללית של "קדושים תהיו"¹.

הבחירה של האדם (והציבור) כוללת גם באיזה רמה של הנהגה הם יהיו, כמבואר במקורות רבים שכשנ"י דרשו מרגלים לכיבוש הארץ – איבדו את היכולת לכבוש את הארץ בלא השתדלות טבעית; כך, רק אם נשאל "מה נאכל בשנה השביעית", נקבע, שהשובע של השנה השביעית יהיה ע"י גידול מבורך בשישית, ולא ע"י ניסים אחרים (יעוין בספורנו). אמנם, האדם נענש גם על כך שבבחירתו יצר מצב של

מכאן החומרה הרבה שבה ראה משה את דברי קרח. האיש משה, שלא מחה על אלדד ומידד אף שלכאורה יש בהם משום מרידה בסמכותו (הרי הם התנבאו שלא במסגרת שמשה קבע, וזה יכול להתפרש כרצון להתנבא באופן עצמאי), והיה אדיש לגמרי לדיבורם של מרים ואהרן על הנהגתו, דרש במפגיע מהקב"ה שיאמת את נבואתו, ולדורי דורות אותו הציבור של בני התורה הנאמנים לשמירת ההלכה, מאמינים בה באופן מוחלט. ואף כל המנסים למצוא בה מגמות חשיבה ותפיסות עולם שונות, מוצאים את עצמם, במוקדם (במקרה הטוב) או במאוחר (לאסוננו), מחוץ למחנה שומרי התורה.

¹ נקודה זו התבארה בהרחבה בספר "המספיק לעובדי ה'", והוא מרחיב גם בענין הרמות השונות של ביטחון שאדם יכול לבטוח ורמת ההשגחה שיש עליו לפי זה.

ישיבת כרם ביבנה מברכת את תלמידי הישיבות התיכוניות בברכת ברוכים הבאים בשם ה'!